

Exekutivní dysfunkce

Jak se odráží v běžně dostupných psychologických testech a
v životě pacienta

Sabina Telecká

I. neurologická klinika FN u sv. Anny v Brně

Exekutivní funkce

- To, co dělá člověka člověkem
- Jsou-li zachovány, může pacient fungovat i s kognitivním deficitem
- Při jejich narušení nepomůže ani jinak „bezchybný kognitivní profil“

Kdy pozorujeme dysexekutivní syndrom?

- Frontotemporální demence
- Parkinsonova nemoc s demencí
- Huntingtonova choroba

- Subkortikální vaskulární demence

- Všechny ostatní typy kognitivního deficitu

Exekutivní funkce

Lezak, 2004

- **Vůle**
 - Uvědomění potřeby, cíl, motivace, vědomí omezení
- **Plánování**
 - Stanovení a organizace jednotlivých kroků, volba mezi možnostmi
- **Účelné jednání**
 - Směřující k cíli
- **Úspěšný výkon**
 - Korekce jednotlivých aspektů chování

Exekutivní funkce

Stuss, Benson, 1986

Oblast

- Kognitivní
- Osobnostní a emocionální
- Motivační
- Behaviorální

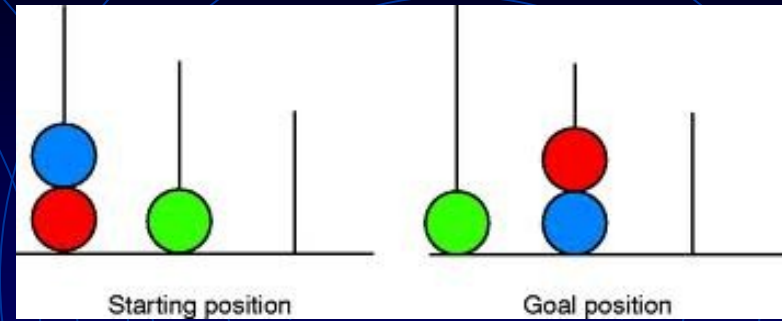
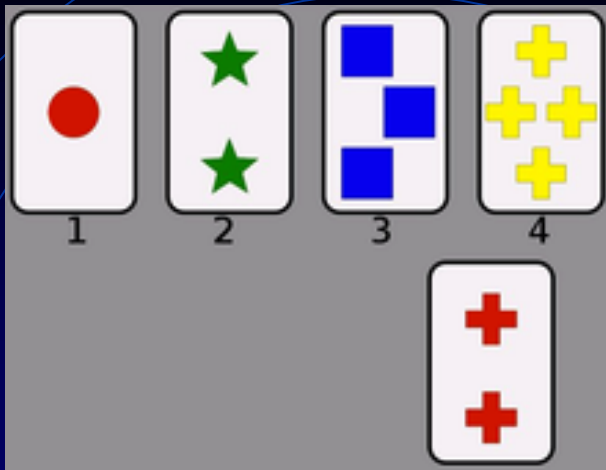
Na co se zaměřují testy EF?

- **Řešení problémů**
 - Rozhodování, vytváření a flexibilita pracovních plánů a strategií
 - Rozlišování podstatného a nepodstatného, vědomí cíle
 - Uspořádání činností ve správném pořadí (sekvencování)
- **Pozornost** (distribuce, tenacita, „set shifting“)
- **Pracovní paměť**
- **Cílená verbální a vizuální fluence**
- **Struktura a změny osobnosti a chování**
- **Emoce, motivace**

Metody pro měření EF – faktorová analýza

(Burgess et al. 1998)

- **Inhibice** (potlačení automatické reakce)
 - Test kognitivního odhadu
 - Testy verbální fluence
 - Stroop Test
 - Trail Making Test
 - Six Element Test
- **Intencionalita** (záměrné, na cíl orientované jednání)
 - Six Element Test
- **Exekutivní paměť** (schopnost přenést pozornost z 1 pravidla na 2. a práce s nimi)
 - Wisconsin Card Sorting Test
 - Testy verbální fluence



červená	modrá
modrá	zelená
zelená	červená
modrá	zelená
zelená	červená
červená	modrá
modrá	zelená

XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX
XXXX	XXXX

červená	modrá
zelená	zelená
modrá	červená
zelená	modrá
červená	červená
modrá	zelená

Six Element Test (SET, Burgess et al, 1996)

- Tři úkoly, každý rozdělený na dvě části (→ 6 elementů)
 - Jednoduchá aritmetika
 - Pojmenování obrázků
 - Diktát
- 1.pravidlo: během 10 minut alespoň začít každý ze 6 „elementů“
- 2.pravidlo: nelze řešit za sebou 2 „elementy“ z téže oblasti
- Inhibice + intencionalita

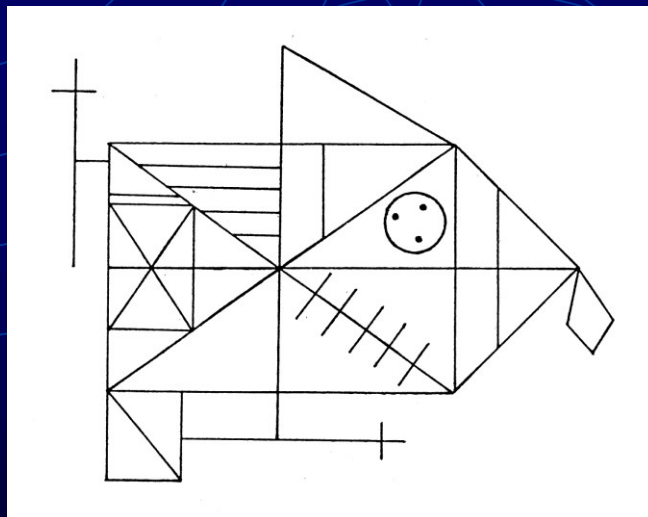
Ekologická validita

Egon Brunswick (1903-1955)

- Jaký je vztah mezi výsledky testu a projevem problému v pacientově životě?
- **CO VLASTNĚ TESTEM SKUTEČNĚ „MĚŘÍME“?**
 - „Laboratorní zkoumání“ odtržené od skutečného pacientova světa
 - Dalekosáhlé interpretace nedostatečného množství informací
 - Složitý exekutivní systém nelze validně zkoumat jedno-dimenzionálními testy
- Kvalitativní X kvantitativní přístup

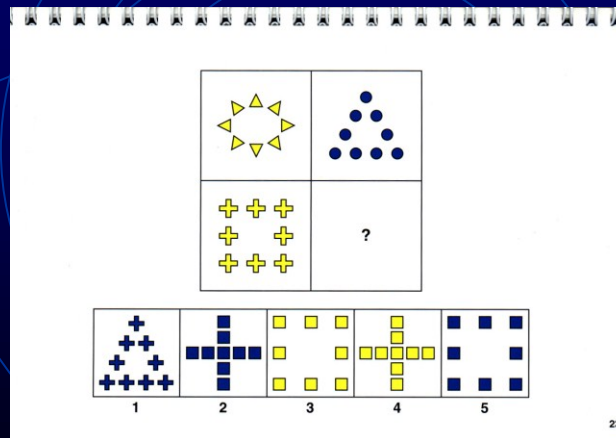
Jaké další metody lze např. použít?

- Rey-Osterriethova komplexní figura
 - Postup při tvorbě kopie: systém X chaos?



Další metody, např.

- Řazení obrázků (WAIS)
 - Několik zpřeházených obrázků tvořících děj → seřadit
 - Zahrnuje všechny aspekty exekutivních funkcí
- Matrice (WAIS-III)



Dotazník dysexekutivních funkcí

(Dysexecutive Questionnaire, DEX, Burgess, 1996)

- Problém s abstraktním myšlením
- Impulzivita
- Konfabulace
- Problémy s plánováním
- Euforie
- Deficit časového sekvencování
- Nedostatek náhledu a „sociální inteligence“
- Apatie
- Desinhibice
- Změny motivace
- Opoštění afektivity
- Agresivita
- Perseverace
- Neklid - hyperkineze
- Neschopnost tlumit reakce
- Disociace mezi věděním a konáním (knowing–doing)
- Roztěkanost
- Snížená schopnost rozhodování
- Neschopnost respektovat společenská pravidla

Executive Function Performance Test

(EFPT, Baum, 2011)

- Sleduje „makroúroveň kognice“ X běžné testy se zaměřují na jednotlivé aspekty
- 4 jednoduché úkoly, schopnost pacienta plnit dílčí komponenty úkolů
 - Započetí činnosti,
 - Organizace pracovního místa, sekvencování (jednotlivé kroky)
 - Posouzení bezpečnosti (fyzické, emoční, finanční)
 - Ukončení činnosti
- Jednoduché vaření
- Použití telefonu
- Medikace a její „management“
- Placení účtů

Strategie pro zlepšení EF

(doporučení sdružení Cerebrum)

- Nechat pacienta plánovat jednoduché aktivity, včetně detailů (např. výlet)
- Ocenit snahu (i při neúspěchu)
- Přenechat pacientovi maximální míru samostatnosti a zodpovědnosti (neplánovat a neorganizovat za něj)
- Podpořit v docházce do různých kurzů
- Při společném sledování např. TV – zeptat se na hlavní myšlenku pořadu
- Stále dávat zpětnou vazbu

Ideální doplněk ke kognitivnímu tréninku

- Hravost
- Kreativita
- Zdravá soutěživost
- Sdílení času s ostatními

Děkuji za pozornost

